

Sygn. akt VIA Ca 1002/12

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 stycznia 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie Wydział VI Cywilny w składzie:

Przewodniczący – Sędzia SA - Małgorzata Manowska

Sędzia SA - Ewa Zalewska (spr.)

Sędzia SA - Małgorzata Kuracka

Protokolant: sekr. sąd. Ewelina Murawska

po rozpoznaniu w dniu 30 stycznia 2013 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa K. R. (1), B. R. i A. R.

przeciwko Towarzystwu (...) S.A. z siedzibą w W.

o zapłatę

na skutek apelacji powodów i pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 30 maja 2012 r.

sygn. akt XXV C 84/10

I zmienia zaskarżony wyrok w punkcie 1 i 2 nadając mu następującą treść:

1. Zasądza od pozwanego Towarzystwa (...) S.A. z siedzibą w W. tytułem zadośćuczynienia na rzecz: K. R. (1) kwotę 106.000 zł (sto sześć tysięcy złotych) wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 30 maja 2012 r. do dnia zapłaty, A. R. kwotę 84.000 zł osiemdziesiąt cztery tysiące złotych) z ustawowymi odsetkami od dnia 30 maja 2012 r. do dnia zapłaty oraz B. R. kwotę 91.000 zł (dziewięćdziesiąt jeden tysięcy złotych) z ustawowymi odsetkami od dnia 30 maja 2012 r. do dnia zapłaty;

2. zasądza od pozwanego Towarzystwa (...) S.A. z siedzibą w W. na rzecz powodów B. R. i A. R. renty w kwotach po 238 zł (dwieście trzydzieści osiem złotych) miesięcznie dla każdego z nich poczynając od dnia 20 września 2007 roku do dnia 30 stycznia 2013 r. oraz w kwotach po 525 zł (pięćset dwadzieścia pięć złotych) miesięcznie dla każdego z nich płatnych z góry do dnia 10-ego każdego miesiąca poczynając od dnia 31 stycznia 2013 r.;

3. dotychczasowym punktom 2,3,4 i 5 zaskarżonego wyroku nadaje odpowiednio numerację 3,4,5 i 6.

II oddala apelację powodów i pozwanego w pozostałej części;

III znosi pomiędzy stronami koszty postępowania apelacyjnego.

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 19 stycznia 2010r. powodowie K. R. (1), B. R. oraz małoletni A. R. wnieśli o zasądzenie od Towarzystwa (...) S.A. z siedzibą w W. na rzecz:

- K. R. (1) kwoty 136.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 22 stycznia 2008r. do dnia zapłaty;
- małoletniego A. R. kwoty 129.000 zł tytułem odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej po śmierci ojca wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 22 stycznia 2008r. do dnia zapłaty oraz kwoty 1.500 zł miesięcznie z tytułu renty obligatoryjnej płatnej między 1 a 10 dniem każdego miesiąca z góry z ustawowymi odsetkami od każdej uchybionej raty, poczynając od dnia 20 września 2007r. i nadal z uwzględnieniem wypłaconych z tego tytułu kwot,
- B. R. kwoty 136.000 zł z tytułu stosownego odszkodowania po śmierci ojca wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 22 stycznia 2008r. do dnia zapłaty oraz kwoty 1.500 zł miesięcznie z tytułu renty obligatoryjnej płatnej między 1 a 10 dniem każdego miesiąca z góry z ustawowymi odsetkami od każdej uchybionej raty, poczynając od dnia 20 września 2007r. i nadal z uwzględnieniem wypłaconych z tego tytułu kwot.

Jednocześnie powodowie wnieśli o zasądzenie od pozwanego na ich rzecz kosztów postępowania w sprawie, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Towarzystwo (...) SA w W. wniosło o oddalenie powództwa oraz o zasądzenie kosztów procesu według norm przepisanych.

Na rozprawie w dniu 16 maja 2012r. pełnomocnik powodów poparł powództwo w wersji jak w pozwie wraz z wnioskiem ewentualnym na podstawie art. 448 k.c.

Pełnomocnik pozwanego powództwa nie uznał, wnosił o jego oddalenie oświadczając, iż roszczenie było oparte na art. 446 § 3 k.c. i w tym kierunku było prowadzone postępowanie sądowe i likwidacyjne. W związku z tym zakwestionował możliwość dochodzenia przez powodów roszczenia na podstawie art. 448 k.c. Oświadczył, że przyjął 30% przyczynienia się zmarłego do zaistnienia zdarzenia drogowego.

Wyrokiem z dnia 30 maja 2012 r. Sąd Okręgowy zasądził od pozwanego tytułem zadośćuczynienia na rzecz: K. R. (1) kwotę 136.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 1 listopada 2007r. do dnia zapłaty, A. R. kwotę 129.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 1 listopada 2007r. do dnia zapłaty oraz B. R. kwotę 136.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 1 listopada 2007r. do dnia zapłaty (pkt 1.), oddalając powództwo w pozostałej części oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania sądowego (pkt 3.,4. i 5.).

Powyższe rozstrzygnięcie zapadło w oparciu o stan faktyczny, ustalony przez Sąd Okręgowy w sposób następujący:

W dniu 20 września 2007r. na skrzyżowaniu drogi nr (...) z drogą nr (...) poruszał się ciągnik siodłowy marki (...) z naczepą kierowany przez Ł. S. oraz samochód osobowy marki O. (...) kierowany przez S. R.. Ł. S. kierując ciągnikiem siodłowym skręcając na skrzyżowaniu z trasy (...) w lewo w kierunku S. nie ustąpił pierwszeństwa przejazdu jadącemu w kierunku W. pojazdowi marki O. (...) kierowanemu przez S. R. doprowadzając do zderzenia się pojazdów. Pojazd O. (...) jechał z prędkością znacznie przekraczającą dopuszczalnie administracyjną (prędkość przekroczona o co najmniej 23,3 km/h). W wyniku zderzenia śmierć poniósł S. R. będący mężem K. R. (1) i ojcem B. R. i małoletniego A. R. oraz M. C. - matka K. R. (1) i babcia B. i A. R.. Bezpośrednią przyczyną zgonu S. R. było zgniecie klatki piersiowej z ranami pełnościennej serca drążącymi do jego komór. S. R. w chwili wypadku był w stanie nietrzeźwości. W badaniach stwierdzono u niego 0,63 % alkoholu we krwi i 1,17 % alkoholu w moczu. Ciągnik siodłowy marki (...) o nr rej. (...),

prowadzony przez Ł. S. był ubezpieczony w Towarzystwie (...) S.A. Szkoda osobowa została zgłoszona telefonicznie w dniu 02 października 2007r.

Wyrokiem z dnia 5 marca 2008r. Sąd Rejonowy w Belchatowie uznał Ł. S. za winnego popełnienia zarzucanego mu czynu i wymierzył mu karę 2 lat pozbawienia wolności wykonanie kary warunkowo zawieszając na okres próby 4 lat.

S. R. w chwili wypadku miał 54 lat. Od 2001 r. pracował w Stanach Zjednoczonych Ameryki. Zarobione pieniądze przysyłał żonie. Były to kwoty od 200 do 1.000 dolarów. Jednokrotnie przekazem przelał na konto kwotę 1.960 dolarów. Do Polski przyjeżdżał co roku wykorzystując w tym celu urlop bezpłatny. W Polsce podejmował zatrudnienie na czas określony, po którego upływie wracał do USA. Tak też było w 2006r. kiedy to przyjechał do Polski i w okresie od 01 lutego 2007r. do 20 września 2007r. pracował w Wojewódzkiej (...) w W. na stanowisku starszego inspektora ds. administracyjnych. Z tego tytułu osiągał dochód brutto średnio 1.960 zł. Na S. R. spoczywał obowiązek utrzymania rodziny. Podczas jego pobytów w Polsce oprócz uzyskiwanych na bieżąco dochodów rodzina korzystała z pieniędzy przywiezionych przez niego z USA.

K. R. (1) z zawodu jest jubilerem. W chwili śmierci męża pracowała jako szkoleniowiec w firmie kosmetycznej osiągając z tego tytułu wynagrodzenie w wysokości 1.700-1.900 zł miesięcznie. Praca ta wiązała się z częstymi wyjazdami. Osiągane przez nią dochody nie wystarczały na zaspakajanie potrzeb rodziny. Pięciokrotnie odwiedzała męża w Stanach Zjednoczonych, pozostawała z mężem w kontakcie telefonicznym za pomocą programu „skype”. W ten też sposób zmarły uczestniczył w uroczystościach rodzinnych (za pomocą kamery i komunikatora głosowego „skype”). Po śmierci męża powódka założyła własną działalność gospodarczą osiągając dochody rzędu 1.500-2.000 zł. Pojawiły się u niej zaburzenia psychosomatyczne w postaci nadciśnienia tętniczego, bóli kręgosłupa a także płaczliwość, rozkojarzenie, niepokój, które były objawami obniżonego nastroju o charakterze depresyjnym.

B. R. w chwili śmierci ojca był prawie pełnoletni (osiem dni po śmierci ojca skończył 18 lat), był w III klasie Liceum Ogólnokształcącego. Od stycznia do maja 2009r. korzystał z pomocy psychologa, gdyż nie potrafił sobie poradzić z traumą po śmierci ojca. W tym okresie zaczął pić alkohol i chorobliwie się objadać. Obecnie jest studentem IV roku Szkoły Wyższej (...)w W.. Pobiera stypendium naukowe w wysokości 1.300 zł oraz rentę po ojcu kwartalnie 900 zł. Skorzystał z możliwości zaciągnięcia kredytu studenckiego, wobec tego otrzymuje miesięczne świadczenia w wysokości 600 zł. Dodatkowym źródłem dochodu są pieniądze otrzymywane przez niego z tytułu udzielanych korepetycji. Wyprowadził się z rodzinnego domu i zamieszkał z kolegą w wynajętym mieszkaniu. Mieszka z kolegą i partycypuje w miesięcznych kosztach utrzymania wydatkując kwotę od 600 do 1.200 zł. Pomaga bratu w języku angielskim, z innych przedmiotów nie jest w stanie mu pomóc. Sam, gdy żył ojciec korzystał z korepetycji.

A. R. w chwili śmierci ojca miał 13 lat i rozpoczynał naukę w rejonowym gimnazjum. Po śmierci ojca zaczęły się problemy z nauką, próby z papierosami i alkoholem. Pojawiły się zaburzenia adaptacyjne oraz depresja przechodząca w dystymię. Z uwagi na problemy w szkole edukację kontynuował w Niepublicznym Gimnazjum nr (...) w W.. Jest dzieckiem ze zdiagnozowanym zespołem nadpobudliwości psychoruchowej. Jest pod opieką psychiatry i psychologa. Obecnie uczęszcza do Liceum Ogólnokształcącego i ma indywidualny tok nauczania.

W toku postępowania likwidacyjnego (...) S.A. wydała decyzję, w której przyznała K. i B. R. kwoty po 20.000 zł, zaś na rzecz A. R. kwotę 30.000 zł i po uwzględnieniu 30% przyczynienia się S. R., wypłacono w dniu 22 stycznia 2008r. K. i B. R. kwoty po 14.000 zł, zaś A. R. kwotę 21.000 zł. Dnia 5 czerwca 2008r. (...) S.A. podjęło decyzję o wypłacie renty wyrównawczej po tragicznie zmarłym S. R. na rzecz B. i A. R. w wysokości po 400 zł miesięcznie. Po uwzględnieniu okoliczności zdarzenia przyznane świadczenie zostało pomniejszone o kwotę przyczynienia się poszkodowanego do powstania szkody ustaloną na poziomie 30%. W związku z powyższym wysokość renty wyrównawczej wynosi 287 zł miesięcznie. Renta wyrównawcza na rzecz A. i B. R. przyznana została na czas określony maksymalnie do ukończenia 25 roku życia pod warunkiem kontynuowania nauki.

W oparciu o powyższe okoliczności Sąd Okręgowy wskazał, iż materialnoprawną przesłankę roszczeń powodów stanowi art. 436 k.c. w zw. z §10 ust. 1 i 3 Rozporządzenia Ministra Finansów z 24 marca 2000r. w sprawie ogólnych warunków obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody

powstałe w związku z ruchem tych pojazdów (Dz.U. z 2000r. nr 26, poz. 310 z póź. zm.) w związku z art. 444 k.c. i 445 k.c. Sąd Okręgowy wyjaśnił, iż ww. przepis powołanego rozporządzenia stanowi, że z ubezpieczenia OC przysługuje odszkodowanie, jeżeli posiadacz lub kierujący pojazdem są zobowiązani do odszkodowania za wyrządzoną w związku z ruchem tego pojazdu szkodę, której następstwem jest śmierć, uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia, bądź też utrata, zniszczenie lub uszkodzenie mienia. Sąd Okręgowy zacytował także treść art. 446 k.c. w brzmieniu sprzed dnia 3 sierpnia 2008r., kiedy to na mocy ustawy z dnia 30 maja 2008 r. (Dz.U.2008.116.731) zmieniającej nin. ustawę z dniem 3 sierpnia 2008 r. wszedł w życie § 4 tego artykułu oraz brzmienie nowego § 4 art. 446 k.c.

Sąd Okręgowy powołując się na wyrok SN z dnia 5 października 2011 r., sygn. akt IV CSK 10/11 oraz z dnia 25 maja 2011 r., sygn. akt II CSK 537/10, Lex nr 846563, stwierdził, iż w sprawie niniejszej z uwagi na to, iż śmierć poszkodowanego nastąpiła w dniu 20 września 2007r, a więc przed wejściem w życie ww. zmiany do art. 446 k.c. nie było podstaw do zasądzenia zadośćuczynienia na podstawie art. 446 § 4 k.c.

Sąd Okręgowy wyjaśnił, iż z uwagi na to, iż na rozprawie bezpośrednio poprzedzającej zamknięcie rozprawy pełnomocnik powodów wskazał również na tę (jak należy sądzić chodziło Sądowi Okręgowemu o art. 448 k.c.) podstawę prawną odpowiedzialności pozwanego, w związku z tym również ta podstawa była brana przez Sąd orzekający pod uwagę. Posiłkując się orzecznictwem SN Sąd Okręgowy stwierdził, iż jest możliwe przyznanie najbliższemu członkowi rodziny zmarłego zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę na podstawie art. 448 w związku z art. 24 § 1 k.c., także wtedy, gdy śmierć nastąpiła przed dniem 3 sierpnia 2008 r. wskutek uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia (patrz uchwała SN z dnia 22 października 2010 oraz uchwała z dnia 13 lipca 2011 r. w sprawie III CZP 32/11).

Sąd Okręgowy stwierdził, iż śmierć osoby najbliższej powoduje naruszenie dobra osobistego osoby związanej emocjonalnie ze zmarłym, ale nie każdą więź rodzinną niejako automatycznie należy zaliczyć do katalogu dóbr osobistych, lecz jedynie taką, której zerwanie powoduje ból, cierpienie i rodzi poczucie krzywdy. Stąd osoba dochodząca roszczenia na podstawie art. 448 k.c. powinna zatem wykazać istnienie tego rodzaju więzi, stanowiącej jej dobro osobiste podlegające ochronie.

Sąd Okręgowy wskazał, iż skutkiem ww. nowelizacji kodeksu cywilnego jest obecnie możliwość dochodzenia zadośćuczynienia zarówno na podstawie art. 446 § 4 k.c. jak i art. 448 k.c.

Odnosząc się do żądania przez B. R. i A. R. renty alimentacyjnej Sąd Okręgowy stwierdził, iż w chwili śmierci ojca B. urodzony w (...) r. miał 18 lat (ojciec zmarł tydzień przed jego 18 urodzinami), A. urodzony w (...) r. miał 13 lat. O. rodzice zatem byli zobowiązani do alimentacji dzieci.

Kilka lat przed śmiercią ojciec przebywał w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. Do Polski wrócił w październiku 2006r i przebywał w Polsce nieprzerwanie do dnia wypadku. Jego obecność w kraju wywołana była koniecznością pomocy żonie w wychowaniu dzieci, z którymi nie radziła sobie. W chwili wypadku ojciec był zatrudniony w Wojewódzkiej (...) w W. na stanowisku starszego inspektora ds. administracyjnych i osiągał jak wskazała powódka dochody brutto w wysokości 1.960 zł. Wobec krótkiego stażu pracy w Polsce po śmierci zmarłego dzieci nie otrzymały żadnych świadczeń z ZUS. Stąd zdaniem Sądu Okręgowego ich sytuacja życiowa niewątpliwie pogorszyła się.

Oceniając wysokość renty dla małoletnich Sąd Okręgowy wziął pod uwagę dochody zmarłego, którymi mógłby alimentować dzieci, gdyby żył. W ocenie Sądu I instancji nie można przyjąć, że zmarły, gdyby żył, to w październiku 2007r. wyjechałby do USA, gdzie pracowałby i przysyłał do Polski równowartość kwoty 3.000 zł, brak bowiem było na tę okoliczność dowodów w sprawie. Sąd Okręgowy podniósł, iż z przedłożonego oświadczenia Centrum (...) nie wynika dochód miesięczny zmarłego, a tabele kwot zarobionych przez zmarłego nie noszą cech dokumentów urzędowych, nie zostały podpisane przez żadne osoby.

Sąd Okręgowy potwierdził, iż powódka przedstawiła do akt wykaz operacji na koncie bankowym za okres od 25 lutego 2004r. do 12 maja 2010r. i z wykazu tego wynika, że jej zmarły mąż przysyłał do kraju kwoty od 300 dolarów USA

do 1000 dolarów USA, z tym, że przekazy 1000 dolarowe były rzadkością, a od maja 2006r. brak jest jakichkolwiek przekazów. Oznacza to zdaniem Sądu Okręgowego, że nawet w czasie pracy za granicą mąż partycypował niewielkimi kwotami w utrzymanie rodziny.

Sąd Okręgowy podniósł także, iż w aktach sprawy brak jest jakichkolwiek dowodów świadczących o działaniach zmierzających do rozpoczęcia działalności gospodarczej, a także dowodów świadczących, że zmarły zamierzał powrócić do Stanów Zjednoczonych, w szczególności, iż powódka nie złożyła wykupionego biletu, o którym pisała w pozwie.

Z tych względów w ocenie Sądu Okręgowego, skoro udowodnione dochody męża to kwota 1.960zł, to przyjmując za powódką, że mąż partycypowałby w utrzymaniu dzieci 60 procentami własnych dochodów, należało uznać, iż wyliczenia pozwanej były prawidłowe i roszczenie powodów o rentę należało oddalić.

Sąd Okręgowy stwierdził, iż roszczenie powodów o odszkodowanie z tytułu pogorszenia sytuacji życiowej zostało pochłonięte przez zasądzenie zadośćuczynienia z art. 24 k.c.

Sąd Okręgowy zaznaczył, iż w wypadku oprócz S., zmarła również matka powódki K. i babcia powodów B. i A. C.. Stąd jednym wypadkiem powodowie stracili dwie najbliższe osoby. Po wypadku B. odbył 15 sesji terapeutycznych. U A. zdiagnozowano zaburzenia zachowania oraz zespół nadpobudliwości psychoruchowej powikłany zespołem stresu pourazowego. K. R. (1) poza mężem straciła matkę, która była jej pomocna pod nieobecność męża. Ona również dbała o niepełnosprawnego brata powódki przebywającego w (...). Obecnie powódka sama musi się tym zajmować. Dodatkowym problem dla niej jest obawa przed poinformowaniem brata o śmierci matki.

Sąd Okręgowy stwierdził, iż zerwanie więzi rodzinnych w postaci utraty męża, matki, a przez chłopców ojca i babci jest niewątpliwie naruszeniem dobra osobistego wszystkich powodów. Podkreślił, iż dla samej powódki utrata męża jest tym dotkliwsza, że mąż przerwał pobyt w USA, ponieważ powódka nie radziła sobie w wychowywaniu dorastających chłopców, z którymi były poważne problemy. Starszy syn miał już za sobą próbę samobójczą, a młodszy miał problemy alergiczne i (...). Mąż miał jej pomóc w opiece nad synami, a jego śmierć pozostawiła powódkę samotną z problemami wychowawczymi.

W tych okolicznościach w ocenie Sądu I instancji kwoty wypłacone przez pozwane Towarzystwo były nieadekwatne do doznanej krzywdy niematerialnej, nawet przy uwzględnieniu zarzutu przyczynienia się zmarłego.

Sąd Okręgowy podniósł, iż powódka K. R. (2) stała na stanowisku, że taką odpowiednią kwotą będzie po 150.000 zł na rzecz każdego z synów i 100.000 zł na jej rzecz. Sąd Okręgowy stanął na stanowisku, że są to kwoty odpowiednie i po przyjęciu 30 procentowego przyczynienia i dokonanych już wypłat i stwierdził, iż zasądził na rzecz każdego z powodów zadośćuczynienie w kwotach żądanych w pozwie z ustawowymi odsetkami przy uwzględnieniu reguł z art. 455 k.c.

Jako podstawę prawną orzeczenia o kosztach procesu Sąd Okręgowy wskazał art. 98 i 100 k.p.c.

Apelacje od wyroku złożyły obie strony.

Pozwany w swojej apelacji zaskarżył wyrok w części, tj. w całości pkt 1., pkt 3. i pkt 5, zarzucając orzeczeniu naruszenie:

I. prawa materialnego w postaci:

1. art. 34 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. z dnia 16 lipca 2003 r. z późniejszymi zmianami) poprzez przyjęcie, że przepis ten pozwala na dochodzenie przez powodów zadośćuczynienia po śmierci osoby najbliższej na podstawie art. 448 k.c. w zw. z art. 24 k.c.;

2. art. 436 k.c. w zw. z § 10 ust. 1 i 3 Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 24 marca 2000r. w sprawie ogólnych warunków obowiązkowego ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za

szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów (Dz. U. z 2000r. nr 26, poz. 310 z późn. zm) poprzez jego zastosowanie w nin. sprawie i wskazanie w/w przepisów jako podstawy odpowiedzialności pozwanego Towarzystwa za skutki zdarzenia z dnia 20 września 2007 roku, w sytuacji gdy Rozporządzenie Min. Finansów z dnia 24 marca 2000r. zostało w całości uchylone z dniem 1 stycznia 2004 przez art. 256 ustawy o działalności ubezpieczeniowej (Dz. U. z dnia 16 maja 2003r. z późn. zm.) - to jest oparcie rozstrzygnięcia o nieobowiązującą podstawę prawną;

3. art. 359 § 1 k.c. w zw. z art. 481 § 1 k.c. oraz w zw. z art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 22 maja 2003r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. z dnia 16 lipca 2003 r. z późniejszymi zmianami) poprzez uznanie, że roszczenie zgłoszone w dniu 16 maja 2012 roku na rozprawie było wymagalne od dnia 1 listopada 2007 roku co skutkowało zasądzeniem odsetek od nowego żądania od dnia 1 listopada 2007 roku do dnia zapłaty;

II. prawa procesowego w postaci:

1. art. 233 k.p.c. w zw. z art. 362 k.c. poprzez nie uwzględnienie w zasądzonych na rzecz powodów kwotach zadośćuczynienia przyczynienia się zmarłego do powstania szkody w niekwestionowanej przez strony wysokości 30%;

2. art. 321 k.p.c. w związku z art. 362 k.c. poprzez nie zmniejszenie należnego powodom zadośćuczynienia, co doprowadziło do zasądzenia na rzecz powodów kwot przewyższających roszczenie zgłoszone w pozwie;

3. art. 325 k.p.c. w zw. z art. 328 § 2 k.p.c. poprzez zawarcie w treści sentencji wyroku rozstrzygnięcia stojącego w sprzeczności z treścią uzasadnienia wyroku i wskazywanym przez Sąd stanem faktycznym sprawy przyjętym jako podstawę wyrokowania;

4. art. 187 § 1 ust.1 k.p.c. poprzez uwzględnienie przez Sąd orzekający żądania powodów określonego w sposób alternatywny.

Wskazując na powyższe, skarżący wnosił o zmianę w części wyroku Sądu Okręgowego, tj.:

1. w całości pkt 1 wyroku poprzez oddalenie powództwa w całości;

2. w całości pkt 3 poprzez nie obciążanie pozwanego kosztami procesu i opłatami sądowymi;

3. zmianę pkt 5 wyroku poprzez zasądzenie na rzecz pozwanego od powodów kosztów sądowych w tym kosztów zastępstwa procesowego w/g norm przepisanych za obie instancje.

Powodowie w swojej apelacji zaskarżyli wyrok w części oddalającej powództwo, zarzucając orzeczeniu:

1. naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. przez brak wszechstronnej oceny materiału dowodowego w sprawie, w szczególności pominięcie dowodów zgromadzonych w toku postępowania likwidacyjnego, a znajdujących się w dołączonych aktach szkody, jednostronną ocenę zaświadczenia pracodawcy zmarłego, brak oceny zeznań stron, co skutkowało oddaleniem roszczenia o zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów B. i A. R. renty obligatoryjnej;

2. naruszenie art. 446 § 2 k.c. przez odmowę zasądzenia jakiegokolwiek kwoty z tytułu obligatoryjnej renty na rzecz powodów B. i A. R., brak oceny potrzeb dzieci i ich odniesienia do możliwości majątkowych i zarobkowych zmarłego.

W oparciu o powyższe skarżący wnosili o zmianę zaskarżonego wyroku w części oddalającej powództwo i:

I. zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów B. R. i A. R. kwoty po 763,00 z miesięcznie dla każdego z nich poczynając od dnia 20 września 2007r. do dnia wyroku;

II. zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów B. R. i A. R. kwoty po 1.050 zł poczynając od dnia wyroku i nadal;

III. zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów kosztów postępowania apelacyjnego w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Obie apelacje były trafne jedynie częściowo.

Nietrafny był podniesiony przez pozwanego zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy prawa materialnego tj. art. 34 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. z dnia 16 lipca 2003 r. z późniejszymi zmianami) poprzez przyjęcie, że przepis ten pozwala na dochodzenie przez powodów zadośćuczynienia po śmierci osoby najbliższej na podstawie art. 448 k.c. w zw. z art. 24 k.c.

Zdaniem strony pozwanej na gruncie tego przepisu brak było podstaw do przyjęcia, że z umowy ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych należy się zadośćuczynienie za naruszenie jakiegokolwiek dobra osobistego. Zdaniem Sądu Apelacyjnego artykuł 34 ust. 1 ww. ustawy (Dz. U. Nr 124, poz. 1152 ze zm.) - w brzmieniu sprzed dnia 11 lutego 2012 r., który miał zastosowanie w przedmiotowej sprawie, nie wyłączał z zakresu ochrony ubezpieczeniowej zadośćuczynienia za krzywdę osoby, wobec której ubezpieczony ponosił odpowiedzialność, odpowiedzialności tego zakładu ubezpieczeń w zakresie zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych osób bliskich osoby zmarłej w wyniku czynu niedozwolonego (wypadku komunikacyjnego), za który odpowiedzialność ponosi jego sprawca. Strona pozwana w sposób sztuczny dokonuje podziału na osoby pokrzywdzone bezpośrednio i pośrednio, chociaż sama ustawa takiego podziału nie wprowadza. Niezależnie jednak od tego stwierdzić należy, że osoba, która dochodzi zadośćuczynienia za śmierć osoby najbliższej nie jest poszkodowana jedynie pośrednio. Sam bowiem czyn niedozwolony może wyrządzać krzywdę różnym osobom, źródłem krzywdy jest zatem czyn niedozwolony, którego następstwem jest śmierć. Krzywdą wyrządzoną zmarłemu jest utrata życia, dla osób mu bliskich zaś jest to naruszenie dobra osobistego poprzez zerwanie więzi emocjonalnej, szczególnie bliskiej w relacjach rodzinnych. Również więc osoba dochodząca ochrony na podstawie art. 448 k.c. może być poszkodowana bezpośrednio i dochodzić naprawienia własnej krzywdy, doznanej poprzez naruszenie jej własnego dobra osobistego (tak Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 13 lipca 2011 r. III CZP 32/11, OSNC 2012/1/10). W ocenie Sądu Apelacyjnego nie zmienia tego poglądu fakt zmiany art. 34 ww. ustawy, która weszła w życie z dniem 11 lutego 2012 r., w którym jest już wyraźnie mowa o naprawieniu szkody „będącej następstwem śmierci, uszkodzenia ciała, rozstroju zdrowia, bądź też utraty, zniszczenia lub uszkodzenia mienia”, gdyż z niczego nie wynika by było to zamierzone działanie ustawodawcy, zmierzające do rozszerzenia minimalnego zakresu ochrony obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych. W ocenie Sądu Apelacyjnego rzeczywistym zamiarem ustawodawcy było objęcie odpowiedzialnością ubezpieczyciela wszystkich szkód, które mogą wynikać ze zdarzeń, polegających na śmierci, uszkodzeniu ciała, rozstroju zdrowia, bądź też utracie, zniszczeniu lub uszkodzeniu mienia, a zmiana tego przepisu, powołaną ustawą nowelizującą, stanowiła w istocie rzeczy tylko wyeliminowanie usterki legislacyjnej, utrudniającej prawidłowe odkodowanie normy prawnej. Wynika to jednoznacznie z pozycji 19 uzasadnienia rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych oraz niektórych innych ustaw (patrz druk sejmowy Sejmu VI kadencji nr 3960 z 2011-03-09). Zawarto w nim bowiem następujące stwierdzenie „Propozycja zmiany w art. 34 wynika z faktu, iż z obecnego brzmienia przepisu ust. 1 wynika, iż śmierć i pozostałe określone zdarzenia są następstwem szkody wyrządzonej w związku z ruchem pojazdu mechanicznego, podczas gdy to szkoda (majątkowa, niemajątkowa) jest następstwem śmierci i pozostałych zdarzeń”.

Takie stanowisko uwzględnia obowiązywanie zasady pełnej kompensacji szkody, której działanie oznacza, że ubezpieczyciel odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu mechanicznego odpowiada za szkodę w takich granicach, w jakich ponosiłby ją ubezpieczony (por także uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 grudnia 2012 r., III CZP 93/12, niepubl). W tym stanie rzeczy oraz wobec bezspornej winy sprawcy wypadku, który został skazany prawomocny wyrokiem karnym za jego spowodowanie (sygn. akt III K 569/07) istniały podstawy do uwzględnienia roszczenia o zadośćuczynienie w stosunku do pozwanego ubezpieczyciela na podstawie art. 448 k.c. w zw. z art. 24 k.c. oraz art. 822

k.c. w zw. z art. 34 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych

Trafny był zarzut błędnego zastosowania w nin. sprawie i wskazania jako podstawy odpowiedzialności pozwanego Towarzystwa za skutki zdarzenia z dnia 20 września 2007 roku, § 10 ust. 1 i 3 Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 24 marca 2000r. w sprawie ogólnych warunków obowiązkowego ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów (Dz. U. z 2000r. nr 26, poz. 310 z póź. zm.) tj. nieaktualnego przepisu, bowiem Rozporządzenie Min. Finansów z dnia 24 marca 2000r. zostało w całości uchylone z dniem 1 stycznia 2004 przez art. 256 ustawy o działalności ubezpieczeniowej (Dz. U. z dnia 16 maja 2003r. z późn. zm.). Nie mniej powołanie się przez Sąd Okręgowy na nieobowiązujący przepis nie miało znaczenia dla rozpoznania sprawy, gdyż regulacja taka jak zawarta w § 10 ww. uchylonego rozporządzenia została powtórzona tj. przeniesiona do ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych

Odnosił natomiast skutek trafny zarzut pozwanego naruszenia art. 359 § 1 k.c. w zw. z art. 481 § 1 k.c. oraz w zw. z art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 22 maja 2003r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. z dnia 16 lipca 2003 r. z późniejszymi zmianami), którego skutkiem było błędne zasądzenie odsetek ustawowych od zasądzonego zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych powodów od dnia 1 listopada 2007 roku do dnia zapłaty.

Należy zgodzić się z pozwanym, iż ani w postępowaniu likwidacyjnym, ani w pozwie nie było wprost sformułowanego w stosunku do pozwanego żądania zapłaty zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych powodów. Powodowie dochodzili bowiem odszkodowania za pogorszenie sytuacji życiowej na podstawie art. 446 § 3 k.c., co wynika także z pisma pełnomocnika powodów z dnia 12 maja 2010 r. (k. 59 omyłkowo ponumerowana, gdyż powinna to być k. 89). Dopiero na ostatniej rozprawie w dniu 16 maja 2012 r. (k. 140) pełnomocnik powodów wskazał, iż popiera powództwo jak w pozwie ewentualnie na podstawie art. 448 k.c. Z uzasadnienia wyroku wynika, iż Sąd Okręgowy uwzględnił właśnie roszczenie o zasądzenie zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych, co wynika m. in. ze stwierdzenia tego Sądu zawartego na stronie 8 uzasadnienia, iż „roszczenie powodów o odszkodowanie z tytułu pogorszenia sytuacji życiowej zostało pochłonięte przez zasądzenie zadośćuczynienia z art. 24 k.c.”. Stąd odsetki ustawowe od kwoty zasądzonych ostatecznie zadośćuczynienia zgodnie z art. 481 k.c. w zw. z art. 455 k.c. nie mogły zostać zasądzone od takiej daty, od jakiej mogłyby zostać zasądzone odsetki od roszczenia zgłoszonego w pozwie, a wcześniej zgłoszonego w postępowaniu likwidacyjnym, oczywiście gdyby było ono zasadne. Rację ma bowiem pozwany, iż roszczenia o jednorazowe odszkodowanie z tytułu pogorszenia sytuacji życiowej (art. 446 § 3 k.c.) i o zadośćuczynienie (art. 448 k.c. w zw. z art. 24 k.c.) są rodzajowo innymi roszczeniami. Z tego względu wyrok w tym zakresie został zmieniony w uwzględnieniu apelacji pozwanego poprzez zasądzenie odsetek ustawowych od kwot przyznanych tytułem zadośćuczynienia od dnia wyroku tj. 30 maja 2012 r., a odsetki za okres wcześniejszy zostały oddalone, gdyż nie można było uznać, iż pozwany pozostawał w opóźnieniu w zapłacie zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych powodów od 1 listopada 2007 r. jak to zostało przyjęte przez Sąd Okręgowy w zaskarżonym wyroku w świetle treści art. 481 k.c. w zw. z art. 455 k.c. i art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz.U.2003.124.1152 ze zm.), bowiem o zapłatę tego zadośćuczynienia zwrócił się dopiero do pozwanego pełnomocnik powodów na rozprawie w dniu 16 maja 2012 r.

Nietrafny był natomiast zarzut pozwanego naruszenia art. 321 k.p.c. w związku z art. 362 k.c. Powodowie domagali się zasądzenia z tytułu zadośćuczynienia kwot jak zasądzone w zaskarżonym wyroku (136.000 zł, 129.000 zł i 136.000 zł). Takie żądanie pełnomocnik podtrzymał na ostatniej rozprawie oświadczając, iż „popiera powództwo jak dotychczas”. Z tego względu, mimo, iż powodowie nie zakwestionowali 30% przyczynienia się zmarłego do powstania szkody, nie sposób uznać, iż uwzględnienie przez Sąd Okręgowy w punkcie pierwszym zaskarżonego wyroku na rzecz powodów odpowiednio kwot 136.000 zł, 129.000 z i 136.000 zł tytułem zadośćuczynienia było orzeczeniem ponad żądanie

pozwu w rozumieniu art. 321 k.p.c. stanowiącym, iż sąd nie może wyrokować co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem, ani zasądzać ponad żądanie.

Trafny był natomiast zarzut pozwanego zawarcia w treści sentencji zaskarżonego wyroku rozstrzygnięcia stojącego w sprzeczności z treścią uzasadnienia wyroku i wskazywanym przez Sąd stanem faktycznym sprawy przyjętym za podstawę wyrokowania, poprzez nie uwzględnienie w zasądzonych na rzecz powodów kwotach zadośćuczynienia przyczynienia się zmarłego do powstania szkody w niekwestionowanej przez strony wysokości 30%.

Sąd Okręgowy wskazuje wprawdzie w uzasadnieniu, że zasądza zadośćuczynienie z uwzględnieniem 30% przyczynienia poszkodowanego, jednakże ostatecznie w wyroku tego przyczynienia nie uwzględnia. Zapomina bowiem odjąć stosowne kwoty z tego tytułu od przysługującego zadośćuczynienia. Stąd zaskarżony wyrok na skutek apelacji pozwanego został zmieniony także w tym zakresie na korzyść skarżącego pozwanego poprzez uwzględnienie 30% przyczynienia zgodnie z prawidłowym wyliczeniem przedstawionym przez pełnomocnika pozwanego w uzasadnieniu apelacji.

Nietrafny był zarzut pozwanego naruszenia art. 187 § 1 ust.1 k.p.c. poprzez uwzględnienie przez Sąd orzekający żądania powodów określonego w sposób alternatywny. W razie zgłoszenia w pozwie żądania alternatywnego, co występuje z reguły przy zobowiązaniach przemiennych (art. 365 k.c.), sąd w sentencji wyroku orzeka równocześnie o obu świadczeniach, przy czym pozwany może wykonać jedno z nich – według swego wyboru. Przy wykonaniu takiego wyroku wierzyciel może zgłosić wniosek o wyznaczenie przez komornika dłużnikowi odpowiedniego terminu do dokonania wyboru, a po jego upływie – sam może dokonać wyboru świadczenia (art. 798 k.p.c.). W związku z powyższym w przypadku ujęcia żądania pozwu w formie facultas alternativa sentencja wyroku powinna być tak zrehabilitowana, żeby było jasne, iż pozwany może zwolnić się od obowiązku spełnienia świadczenia zasądzonego od niego na rzecz powoda przez spełnienie świadczenia zastępczego (por. czynności sądowe w sprawach cywilnych, Bogdan Bładowski, Wydawnictwo Prawnicze Warszawa 1991 r., str. 150).

W przedmiotowej sprawie z żądaniem alternatywnym, ani z wyrokiem uwzględniającym żądania pozwu zgłoszone w takiej formie nie mamy do czynienia.

Trafna była częściowo także apelacja powodów – synów zmarłego poprzez naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. przez brak wszechstronnej oceny materiału dowodowego w sprawie, co skutkowało oddaleniem roszczenia o zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów B. i A. R. renty, a w konsekwencji naruszenie art. 446 § 2 k.c. przez odmowę zasądzenia jakiegokolwiek kwoty z tytułu obligatoryjnej renty na rzecz powodów B. i A. R..

Roszczenie o rentę odszkodowawczą przysługuje dwóm grupom osób (art. 446 § 2 k.c.). Pierwsza z nich to osoby, wobec których ciążył na zmarłym ustawowy obowiązek alimentacyjny (np. małżonek, dzieci, rodzice). Obowiązki takie przewidują art. 23, 27, 60, 128 i n. k.r.o. Nie jest przy tym istotne, czy zmarły rzeczywiście wykonywał te obowiązki. Wystarczy, że zostały spełnione przesłanki, od których realizacji zależało istnienie obowiązku alimentacyjnego. Przyznanie renty tym osobom uprawnionym ma charakter obligacyjny. Zdaniem Sądu Apelacyjnego w przedmiotowej sprawie renta powinna być taką kwotą, jaką zasądziłby sąd tytułem alimentów od ojca na uczące się dzieci, gdyby żył i uchylał się od tego obowiązku. Materialnoprawną podstawę roszczenia alimentacyjnego rodziców wobec dzieci stanowią art. 133 k.r.o. w zw. z art. 135 k.r.o. Rację mają skarżący, iż Sąd Okręgowy wziął przy ustalaniu wysokości renty pod uwagę tylko ostatnie zarobki ojca, natomiast nie uwzględnił jego możliwości zarobkowych, o których stanowi art. 135 k.r.o.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego nie było podstaw do pominięcia dowodu z zeznań powódki na okoliczność tego, iż mąż planował powrót do pracy w USA. Za wiarygodnością tych zeznań przemawia to, iż z dowodu z dokumentu prywatnego (zaświadczenia pracodawcy) wynika, iż nie zrezygnował on z pracy za granicą tylko wziął długi urlop bezpłatny, po którym mógłby wrócić do pracy w to samo miejsce, z co najmniej takim samym wynagrodzeniem. Ponadto jego dochody w kraju były niewielkie w porównaniu z jego możliwościami zarobkowymi w USA. Powyższe oraz ustalony przez Sąd Okręgowy fakt, iż S. R. wielokrotnie wcześniej wracał do USA po pobycie w kraju w ramach urlopu bezpłatnego oraz że ostatni jego powrót do kraju spowodowany był jedynie chęcią pomocy żonie w związku

z jej trudnościami wychowawczymi z synami, świadczy o tym, iż bardzo prawdopodobnym jest, iż wyjechałby on do USA ponownie i w dalszym ciągu wspierał finansowo swoje dzieci, tak jak to czynił wcześniej.

Renta z art. 446 § 2 k.c. ma charakter odszkodowawczy stąd przy ocenie jej wysokości można posłużyć się art. 322 k.p.c., który stanowi, iż jeżeli w sprawie o naprawienie szkody sąd uzna, że ściśle udowodnienie wysokości żądania jest niemożliwe lub nader utrudnione, może w wyroku zasądzić odpowiednią sumę według swej oceny, opartej na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy.

Z tego względu Sąd Apelacyjny uznał, iż oddalenie powództwa w zakresie żądanej przez powodów renty było nieuzasadnione i w tym zakresie na skutek apelacji powodów ich roszczenie z tego tytułu zostało częściowo uwzględnione. Sąd Apelacyjny uznał w oparciu o treść art. 322 k.p.c., iż możliwości zarobkowe S. R. średnio miesięcznie były takie, iż mógłby on swych synów wspomagać alimentami w wysokości co najmniej 750 zł każdego z nich, o czym świadczą niesporne sumy przez niego zarabiane w kraju oraz kwoty przysyłane z USA, których wysokość nie została w pełni udowodniona, jednakże materiał dowodowy wskazuje na to, iż były to kwoty zdecydowanie wyższe niż zarabiane w Polsce. Syn B. R. zeznał np. (k. 144), iż zanim tata zmarł nie musiał zarabiać, udzielać korepetycji, jeździli na miesięczne wakacje nad morze, rodzice opłacili jego wyjazd z babcią do Francji. Wskazuje na to także roczny dochód brutto podany w załączniku do pisma 14.05.2009 r. (k. 24). Nie jest to dokument podpisany, nie mniej trafnie w apelacji zarzuca się, iż dokument ten został wymieniony i wskazany jako załącznik w piśmie z dnia 14.05.2009 r. (k. 21), które już było pismem podpisanym. Stąd w ramach art. 322 k.p.c. dokument ten także powinien być brany pod uwagę. Doświadczenie życiowe podpowiada także, iż mogło być tak, iż były jakieś kwoty przekazywane powódce przez męża z ręki do ręki lub przez osoby trzecie i stąd nie miała ona możliwości udokumentowania ich otrzymania.

Reasumując Sąd Apelacyjny uznał, iż wprawdzie możliwości zarobkowe zmarłego przed śmiercią były dość znaczne, jednakże z pewnością nie byłyby one wykorzystywane przez pełen rok kalendarzowy. Stąd Sąd Apelacyjny uznał, iż zasadne jest przyznanie renty w wysokości równej połowie wskazanej przez powodów kwoty ($1/2$ z 1.500 zł=750 zł). Z uwagi na to, renta wywodzona z art. 446 § 2 k.c. tj. renta uzupełniająca, ma charakter odszkodowawczy przy jej zasądzeniu także ma zastosowanie norma ogólna zawarta w art. 362 k.c., z tego względu została ona pomniejszona o 30% przyczynienie się zmarłego, co dało kwoty tytułem renty dla każdego z powodów po 525 zł ($750\text{zł} - 225\text{zł} = 525\text{zł}$) na podstawie art. 446 § 2 zd. pierwsze. W pozostałym zakresie żądania o rentę zostały oddalone.

Powyzsza zmiana zaskarżonego wyroku nie miała wpływu na zaskarżone rozstrzygnięcia o kosztach procesu za pierwszą instancję zawarte w punkcie 3 i 5 wyroku Sądu Okręgowego.

W tym stanie rzeczy Sąd Apelacyjny orzekł jak w sentencji na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. (pkt I ppkt 1, 2 i 3) oraz na podstawie art. 385 k.p.c. (pkt II).

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono na podstawie art. 100 k.p.c. z uwagi na to, iż apelacja każdej ze stron została jedynie częściowo uwzględniona.